



Projekt otrzymał finansowanie ze środków programu ramowego Unii Europejskiej w zakresie badań naukowych i innowacji Horyzont 2020 na podstawie umowy o udzielenie dotacji nr 101007915 w ramach działania Maria Skłodowska-Curie.



Paolo Vignola

Universidad de las Artes, Guayaquil

ORCID 0000-0001-6707-8986

Tłumaczenie z języka angielskiego: Karolina Lebek

Przekład przejrzał Michał Krzykowski

Lokalność a technika. Kiedy różnice mają znaczenie

Artykuł recenzowany / Peer-reviewed article

<http://doi.org/10.61269/REVV3566>

Lokalność jako forma relacji względem przestrzeni i czasu zapośredniczona w technice była praktycznie stale obecna w rozważaniach Bernarda Stieglera, podobnie zresztą jak związek łączący lokalność z delokalizacją, który charakteryzuje technikę epoki przemysłowej. Niemniej lokalność jako pojęcie zaczyna odgrywać kluczową i strategiczną rolę dopiero w *La société automatique 1. L'avenir du travail* (2015), a więc w ostatniej fazie jego myśli. Właśnie to przesunięcie Daniel Ross definiuje jako trzecią fazę filozofii Stieglera lub jej etap negantropologiczny (18), kiedy to francuski myśliciel wprowadza dwuwartościową logikę farmakonu (rozumiejąc technikę jako czynnik zarówno konstytuujący, jak i dekonstruujący kondycję ludzką) w walkę entropii z antyentropią. Tego rodzaju walka przejawia się na poziomie biologicznym, informacyjnym i technospołecznym, przecinając trzy kosmologiczne skale lokalności, które dla Stieglera ucieleśniają ludzką egzystencję w jej relacji z techniką: skalę mikrokosmologiczną (dotyczącą organów przynależnych jednostkom), skalę mezokosmologiczną (dotyczącą organów kolektywnych: instytucji, z językami i formami wiedzy włącznie) oraz skalę makrokosmologiczną (dotyczącą planety i biosfery).

To właśnie w takich ramach teoretycznych przyjrzyć się najpierw pojęciu lokalności, którą Stiegler czyni przedmiotem swoich analiz, traktując je jako społeczną symptomatologię w epoce antropocenu. Następnie omówię, na czym polega Stieglerowskie działanie farmakologiczne, które dąży do przededefiniowania samej idei lokalności poprzez wprowadzenie refleksji o technice w kontekst społeczno-polityczny. Wreszcie

na koniec przedstawię teoretyczną i spekulatywną ścieżkę wytyczoną przez dialog Stieglera z Yukiem Huiem na temat nooróżnorodności i technoróżnorodności, pojęć do dalszego przemyślenia w zestawieniu z symptomatologią i farmakologią¹ lokalności.

Symptomatologia lokalności

W ostatnim okresie conceptualnej twórczości Stiegler łączy swoje najdojrzalsze myślenie teoretyczne ze sporą dozą troski ekologicznej i społecznej, a także z problematyką dotyczącą uwagi, na co wskazuje tytuł jego książki: *Qu'appelle-t-on panser?* (Co zwie się opatrywaniem myślą?). Sposób, w jaki filozof ukazuje związek między kryzysem ekologicznym a automatyzacją społeczeństwa i algorytmizacją tego, co społeczne, czemu również towarzyszy postępujący, entropijny zanik wszelkiego rodzaju różnorodności, jest niewątpliwie oryginalny: „Standaryzacja przemysłowa wydaje się stawiać współczesny antropocen przed perspektywą zniszczenia życia przejawiającego się w rozkwicie i rozroście różnic pochodzących z bioróżnorodności, socjoróżnorodności (różnorodności kulturowej) i psychoróżnorodności” (*La société automatique* 31). Entropijnym symptomem antropocenu byłyby zatem postępująca i radykalna transformacja miejsc, krajów i środowisk w zasadzie na każdej szerokości geograficznej planety. Zmniejszenie lub zanik poczucia lokalności jest z kolei rezultatem procesu.

To dlatego lokalność znalazła się w samym sercu ostatniej fazy myśli Stieglera. Odzwierciedla to również fakt, że lokalność, rozpatrywana na przecięciu ekologii, filozofii i ekonomii politycznej, zajęła kluczowe miejsce w projekcie Networking Ecologically Smart Territories (NEST), który francuski filozof na etapie przygotowawczym silnie wspierał. Na sposób, w jaki Stiegler analizuje lokalność, ma wpływ ryzyko jej rychłego zaniku lub jej ukradkowe zawłaszczenia przez tożsamościowe lokalizmy. W kilku tekstach pochyła się nad tym dwojakim zjawiskiem, co pozwala mu nakreślić coś w rodzaju społecznej symptomatologii lokalności.

Przyczyną występowania ryzyka zaniku lokalności jest według niego połączenie technologii cyfrowej z neoliberalną ideologią, która nadaje kierunek współczesnej globalizacji:

W ten sposób globalizacja *wyeliminowała wszelkie skale lokalne* – od *nanokalności* krajowej do *makrokalności* narodowej czy nawet kontynentalnej (regionalnej w anglosaskim rozumieniu jednostki geograficznej) – narzucając tym samym ustandaryzowaną i monolityczną koncepcję rynku. Tak wykoncyrowany rynek dąży do tego, aby sam stał się komputacyjną hegemonią, która zasadza się na eliminacji wszystkiego, co nieobliczalne (Stiegler and Kolektyw Internacja 39).

Wszystkie oplatające nas urządzenia geolokalizacyjne przekształcają naszą relację z miejscami, która staje się coraz bardziej skwantyfikowana, a zatem poddaje się kontroli i antycypacji, podobnie zresztą jak sam podmiot w sensie skwantyfikowanego

1 Ogólny przegląd relacji między symptomatologią a farmakologią w myśli Stieglera przedstawiłem w innym miejscu (Vignola).

„ja”. Tego rodzaju „fabrykowanie przemysłowe” (“Five Hundred Million” 61), wraz ze zautomatyzowaniem sposobów zawiązywania wzajemnych relacji przez sprofilowanych użytkowników platform cyfrowych i zjawiskiem powstawania komór pogłosowych i baniek informacyjnych, prowadzi do unicestwienia mikroskali lokalności, a więc skali dotyczących samych jednostek. W tym sensie możemy mówić o ekstraktywizmie noetycznym (Moore), bo to właśnie elementy składające się na noetyczne, a więc emocjonalne i poznawcze życie jednostek, są przechwytywane i wydobywane z ich lokalności, ulegając przekształceniu w zdekontekstualizowane i z góry określone ślady. To one stają się nowym wydobywalnym surowcem globalnego kapitalizmu: „Ludzkość, podobnie jak węgiel, stała się zasobem nieodnawialnym (*Bestand*) [...], służącym masowej ekstrakcji wartości dodatkowej poprzez obliczenia na podstawie uśrednień” (*Qu'appelle-t-on panser?* 197).

Natomiast w odpowiedzi na ryzyko lokalistycznego dryfu Stiegler swoją diagnozę stawia w kontrze do nostalgii, która często towarzyszy obrazowi lokalności – obrazowi przywodzącemu na myśl rozmaite przejawy zachodniego lokalizmu, z jego żądaniami zachowania atawistycznej czystości czy harmonii miejsca. Stiegler zatem nie tylko ukazuje społeczne i polityczne zagrożenie, jakie wisi nad lokalnością. Zwraca również uwagę na terytorialne wywłaszczenie z lokalności przez kapitalizm platform, które prowadzi do regurgitacji owych symptomów archaicznego lokalizmu i komunitaryzmu. Jest to reakcja na dokonujące się przekształcenie naszych relacji z miejscami w zwykłą algorytmiczną geolokalizację. W takiej sytuacji „[l]okalność jest [...] ustanawiana zasadniczo jako symptomatologia wykluczenia” (Stiegler and Kolektyw Internacja 45). Możemy zatem zrozumieć, dlaczego rozmaite zjawiska ultrareakcyjnej propagandy, wzmacniane z jednej strony przez viralowy efekt sieci społecznościowych, a z drugiej przez haniebne doktryny gospodarek neoliberalnych, są symptomami tego zbiorowego emocjonalnego spłotu, rozpiętego między nostalgią za przeszłością a strachem o przyszłość.

Często zatem zdarza się, że na lokalność, którą w pewnym stopniu przeżywa się w wybrakowaniu, powołują się dzisiaj ci, którzy chcą widzieć w niej zamkniętą i jałową afirmację tożsamości. Koziół ofiarny pozwala wówczas przykryć wyzwania, jakie wiążą się z autentycznym ponownym docenieniem lokalności opartych na współdzieleniu i wymianie nowych umiejętności oraz umożliwiających zainaugurowanie nowej relacji względem technologii, a w szerszym ujęciu – względem otoczenia, które w tych lokalnościach się kształtuje (Stiegler and Kolektyw Internacja 45).

Lokalność staje się więc przedmiotem transwersalnej diagnozy szerokiego zakresu różnych ekologii: środowiskowej, społecznej i mentalnej, w ślad za triadą Félixa Guattariego (*Les Trois Écologies*). Stiegler dołącza do niej coś w rodzaju ekologii noetycznej i epistemicznej, czyli ekologii powiązanej z wytwarzaniem wiedzy i nooróżnorodności jako warunku możliwości powstawania różnicy między noetycznymi unikalnościami (*singularities*). Lokalność nie jest zatem zwykłym miejscem w sensie fizycznym. Reprezentuje natomiast otwartość znaczenia, które każde miejsce wyraża, o ile tylko owe znaczenie staje się w nim uchwytne na poziomie indywidualnym i może być nawzajem przekazywane na płaszczyźnie zbiorowej:

lokalność jest *umiejscowieniem*, z którego wylania się orientacja, czyli kierunek i sens – cel powstały w wyniku współdzielonego przez określoną wspólnotę punktu widzenia, która w ten sposób ustanawia pewną umiejętność, a raczej więzkę umiejętności, zawsze już zmieniającą swój kierunek rozchodzenia się ku rozmaicie otwartej przyszłości (Stiegler and Kolektyw Internacja 46).

Farmakologia lokalności

Zarysowana tutaj symptomatologiczna diagnoza pochodzi z próby pomyślenia lokalności jako źródła ruchu negentropijnego, jako czegoś, co ten ruch umożliwia i jest siłą otwierającą przyszłość. Tendencja lokalności do zanikania jest naturokulturowym symptomem w antropocenie, ale jednocześnie zachęca do radykalnego odwrócenia biegu rzeczy do tego, co sam Stiegler nazwał bifurkacją. A ponieważ to wszystko oznacza zmianę sposobu myślenia o lokalności jako środowisku sprzyjającym wymianie wiedzy, języków (*idioms*), form wrażliwości i pragnień w erze kapitalizmu platform i „urządzenia algorytmicznego” (Rouvroy), to pole, na którym taka bifurkacja może się realnie wydarzyć, znajduje się na przecięciu ekologii i ekonomii politycznej.

Książka *Konieczna bifurkacja. Nie ma alternatywy* stanowi coś na kształt (kolektywnej) filozoficznej odpowiedzi na pytanie o ekologię postawione przez Gretę Thunberg i Antónia Guterresa, a także otwiera przestrzeń dla prowadzenia badań współwzajemnych będących próbą wyobrażenia sobie takiej polityki ekonomicznej w dobie technologii cyfrowej, która przeciwdziałalaby katastrofalnemu wzrostowi entropii charakterystycznemu dla antropocenu jako entropocenu. W tym duchu należy rozumieć stwierdzenie, że „nadszedł czas na przemyślenie tej stuletniej historii z punktu widzenia krytyki zglobalizowanej ekonomii, strukturalnie i funkcjonalnie lekceważącej różnorodność i specyfikę lokalną, które – jako formy negantropii – generują nooróżnorodność (czyli nieskończenie różnicowane i cenne umiejętności)” (Stiegler and Kolektyw Internacja 38).

Jeżeli, o czym była już mowa, powodem, dla którego lokalność należy pomyśleć na nowo, jest przeciwdziałanie wszelkim formom lokalizmu opartego na tożsamości, wyrastającego z nostalgii za wolną od mediów, analogową przeszłością, to taka nowa lokalność – lokalność, która ma nadejść – nie może pomijać obecnych uwarunkowań technologicznych: taki jest sens tego, co sam Stiegler nazywa farmakologią lokalności, gdzie w odpowiedzi na tendencję do zanikania przeszłych lokalności zadanie polega na tworzeniu nowych. Nie chodzi więc tutaj o lokalność jako powrót do przeszłości, lecz o lokalność umożliwiającą rzutowanie się w przyszłość. Innymi słowy – o lokalność przyszłości, która w wymiarze społecznym może wyłonić się w powiązaniu z rozwojem form wiedzy umożliwiających przysposobienie nowych uwarunkowań technologicznych.

W *Les Trois Écologies* Guattari zainaugurował pluralistyczną myśl ekologiczną, proponując, aby namysł nad zanieczyszczeniem środowiska powiązać z innymi rodzajami kryzysów ekologicznych w wymiarze społecznym, medialnym i umysłowym, które dotykają „terytoria egzystencjalne”, jednostkowe i zbiorowe. Stiegler przejmuje perspektywę Guattariego, kładąc nacisk na powiązaną z tymi kryzysami dynamikę farmakologiczną, która do pewnego stopnia była już obecna w myśli Guattariego, a w szczególności w jego rozważaniach nad „erą postmedialną” (“Vers une ère post-média”). Ta ostatnia, jak twierdził, zachęcała do przededefiniowania naszej relacji z techniką, aby móc zapobiegać

procesowi entropijnego niwelowania różnic w sytuacji, kiedy wymierają nie tylko gatunki, ale także języki, gesty i formy wiedzy, a więc to, co w terminologii Stieglera nosi nazwę nooróżnorodności wraz z podtrzymującymi ją terytorialnymi, idiomatycznymi i symbolicznymi lokalnościami.

O ile przyczyn takiego zanikania należy po części szukać w technologii, bo to ona wytycza wektor postępującej i uogólnionej proletaryzacji wiedzy², czego Stiegler dowodził praktycznie przez całą swoją karierę filozoficzną, o tyle dla francuskiego filozofa nie powinno to oznaczać hamowania innowacji czy odwrotu od technologii w imię jakiegoś prymitywistycznego eskapizmu. Wręcz przeciwnie, programowa idea Stieglera jest taka, że poprzez rozwój stosownej wiedzy i dzielenie się nią (badania współtwórcze) można akcentować to, co nieprzewidywalne i czego – leżąca poza obliczeniami – wartość jest wartością technicznej eksterioryzacji, podtrzymując tym samym istnienie potencjału otwartości na inne w taki sposób, aby pobudzić kosmopolitykę lokalności, która odzwierciedlałaby zachowywanie równowagi między solidarnością a różnicą, co zalecał już Guattari (*Les Trois Écologies*):

Lokalność to nie tożsamość. Tworzy ją proces alteracji, który jest udziałem węższych i różnorodnych lokalności, włączonych w lokalności rozleglejsze. Kwestią fundamentalną jest metabolizm, jakim jest lokalność jako proces negantropijny – włącznie ze swoim najwyższym poziomem, czyli pojmaną całościowo biosferą, odąd będącą technosferą. [...] W ten sposób ujmowana lokalność jest motorem napędzającym samą różnicę: lokalności nie ustanawia tożsamość (lokalność nie ma tożsamości, lecz tworzy się ze swojego potencjału dyferencyjnego) (Stiegler and Kolektyw Internacja 45–46).

Jeżeli zatem, gdy mowa o lokalności, „pierwsza jest różnica” – w tym sensie, że powiązany z lokalnością proces identyfikacji wiąże się jednocześnie z istnieniem innych podobnych procesów, a tym samym innych różnic – to słowem kluczowym dla zrozumienia Stieglerowskiej polityki farmakologicznej jest relacyjność. Lokalność jest przede wszystkim relacyjna, a zatem staje się, podlega wariacjom i zmianom, które mogą przekształcać jej znaczenie, o ile jej potencjał negantropijny i negantropijny nie zostanie odcięty, co wydaje się zachodzić w wyniku działania tak zwanego kapitalizmu platform. Ponowne spojrzenie na lokalność jak na otwarty proces i nieprzewidywalną różnicę, a nie jak na coś niezmiennego, „wymaga ponownego przemyślenia funkcji

2 Stiegler używa pojęcia proletaryzacji w powiązaniu z techniczną eksterioryzacją, która prowadzi do utraty wiedzy, wrażliwości i zdolności do wytwarzania symboli. Eksternalizacja i dyskretyzacja treści poznawczych, emocjonalnych i pochodzących z doświadczenia poprzez zdeponowanie ich w technicznych podporach pamięci (lub poprzez ich gramatyzację) jest dla Stieglera zarówno wektorem transmisji wiedzy w całej historii ludzkości, jak i przyczyną postępującej utraty wiedzy. Proletaryzacja to taka eksterioryzacja treści pamięci, która jest bezpowrotna w tym sensie, że uniemożliwia ponowną internalizację tychże treści. Dlatego według Stieglera proletaryzacja zawsze jest jednocześnie kognitywna i materialna. Wiąże się ona z proletaryzacją opisaną przez Marksa, choć dla Stieglera proletariuszem jest każdy, kto traci jakąś formę wiedzy, czy to praktycznej, cielesnej, czy teoretycznej.

zautomatyzowanych obliczeń i algorytmów bazujących na nowych fundamentach informatyki teoretycznej” (Stiegler and Kolektyw Internacja 47).

Lokalność i technoróżnorodność

W kontekście pandemii COVID-19 i jej tragicznych skutków, w jednym ze swoich ostatnich opublikowanych krótkich esejów Stiegler nie tylko potwierdza swoją farmakologiczną postawę, ale radykalizuje ją także jako logikę właściwą myśleniu jako takiemu: „wyzwaniem dla myślenia, zwłaszcza po pandemii, jest i zawsze, odtąd w coraz większym stopniu, będzie przekształcenie problemów, jakie stwarza technika – która stała się technologią – w pytania, a więc uczynienie z techniki przedmiotu *par excellence* myśli” (“Nooróżnorodność, technoróżnorodność”). Wśród pytań wynikających z namysłu nad technologią przyszłości znajdują się niewątpliwie pytania o entropię i negentropię, ale także o nooróżnorodność i technoróżnorodność, dwa pojęcia, które się ze sobą wiążą i które pozwalają zrozumieć ryzyko i wyzwania związane ze współczesną technologią. Mówiąc o nooróżnorodności, Stiegler definiuje ją zazwyczaj jako proces noetycznego zróżnicowania, będącego wynikiem wytwarzania wiedzy i jej wymiany w środowisku, które zawsze jest zarówno lokalne, jak i techniczne. Innymi słowy, nooróżnorodność zapewnia unikalne możliwości ekspresji, poznania i podejmowania decyzji przez jednostki, które rozwijają się w różnych miejscach i kulturach, a także dzięki różnym technologiom.

W tym sensie zanik lokalności pociąga za sobą zanik nooróżnorodności, a oba zjawiska mają tę samą symptomatologię. Nowym terminem, o którym w tym kontekście warto wspomnieć, jest jednak technoróżnorodność. Jest to termin zaproponowany przez chińskiego filozofa Yuka Huia, a Stiegler, z przyczyn biograficznych, mógł jedynie zacząć się nim posługiwać³, co jednak stworzyło przestrzeń dla dalszej pracy teoretycznej, w szczególności w ramach projektu NEST. Stieglerowskie rozumienie technoróżnorodności, jak to często u niego bywa, ma swój początek w diagnozie społecznej:

Czujemy i widzimy, że trwa systemowa eliminacja różnorodności i że z jednej strony ma ona ścisły związek z technologią, a z drugiej z obliczeniowością, technologia została bowiem zracjonalizowana i w tym sensie dogłębnie powiązana z kalkulacją. Tym właśnie technologia różni się od techniki, która jest empiryczna i głęboko powiązana z wiedzą praktyczną. Cierpimy wskutek tej eliminacji, mimo że tego nie wiemy z jednego konkretnego powodu: wciąż nie ukonstytuowała się wiedza, która umożliwiłaby nam pomyślenie i opatrzenie myślą tego faktu, a tym samym przeniesienie go w stadium prawa (“Nooróżnorodność, technoróżnorodność”, przekład zmieniony).

Mówiąc o zmniejszeniu czy wręcz eliminacji różnorodności, warto mieć na uwadze dwa wymiary tego stanu rzeczy. Z jednej strony technologia oparta na obliczeniach, która – funkcjonując jako zautomatyzowany intelekt w oderwaniu od rozumu, jeśli chcieć to zdefiniować przy użyciu rozróżnienia zaproponowanego przez Immanuela

3 Bernard Stiegler zmarł w nocy z 5 na 6 sierpnia 2020 roku, niedługo po tym, gdy opublikowany został jego artykuł o technoróżnorodności (“Nooróżnorodność, technoróżnorodność”).

Kanta – powoduje systematyczną redukcję różnorodności: bioróżnorodności, socjoróżnorodności i nooróżnorodności; z drugiej strony to wszystko może się dzieć jedynie w zakresie, w jakim ta sama technologia osiągnęła hegemonię w ramach zachodniego uniwersalizmu, który ją podtrzymuje. To właśnie zjawisko Hui definiuje jako „kulturę monoteknologiczną” (*Fragmentar el futuro* 12), której skutkiem jest tendencja do zmniejszania technoróżnorodności.

Pojęcie technoróżnorodności jest zarówno epistemologiczne, jak i diagnostyczne. Z epistemologicznego punktu widzenia można stwierdzić, że za każdym systemem i rozwojem technicznym stoi matryca kosmologii charakterystycznej dla kultury, z której ów system się wylania. W ramach koncepcji kosmotekniki opracowanej przez Huia każda kosmologia rodzi odmienną techniczność, co tworzy technoróżnorodność, czyli istnienie specyficznych i wyjątkowych relacji między ludźmi, materiałami, terytoriami i kosmosem (*The Question*). Historycznie rzecz ujmując, taka technoróżnorodność ulegała stopniowej redukcji za sprawą hegemonii zachodniej *episteme*, nowożytnych kolonizacji, a obecnie komputacyjnego kapitalizmu, który wzmacnia tendencję do totalizacji i „technobójstwa” w tym samym sensie co kolonialne epistemobójstwo, o którym pisze Boaventura de Sousa Santos (39) i które osiągnęło swój szczyt w neoliberalnej dysrupcji.

Natomiast w odniesieniu do nooróżnorodności rozpatrywanej na płaszczyźnie diagnostycznej, jeśli różnice technologiczne związane z różnymi kosmologiami zanikają, oznacza to, że „technoróżnorodność narzuca się jako coś, co winno działać przeciw stanowi faktycznemu wywodzącemu się z jednolitej tendencji” („Nooróżnorodność, technoróżnorodność”). Stiegler rozumie zatem technoróżnorodność jako formę krytyki i dekonstrukcji hegemonii uniwersalnej obliczeniowości, która determinuje relacje między systemem technicznym a systemami społecznymi i biologicznymi. Ponieważ technika i technologia są istotnymi składnikami myśli i życia noetycznego, gwarancja technoróżnorodności oznacza również ochronę warunków, w których „zmiennosc przywraca nooróżnorodność” („Nooróżnorodność, technoróżnorodność”).

Podsumowując, obecne rozumienie technologii w kategoriach uniwersalności stanowi ogromną przeszkodę w zrozumieniu antropocenu, którego monoteknologiczna kultura opiera się na rozdzieleniu natury i kultury, uprzedmiotowieniu tej pierwszej i traktowaniu zasobów w sposób ekstraktywistyczny i kolonialny. Konfrontacja z antropocenem bez zakwestionowania antropocentryzmu, totalitaryzmu obliczeń i ekstraktywistycznej przemocy grozi nie tylko utrwaleniem się antropocentrycznej nowoczesności, ale także pojawieniem się nowych form kolonializmu. Technoróżnorodność jest zatem pojęciem strategicznym w kontekście naszej teraźniejszości. Epistemologiczne, ekologiczne, prawne i etyczno-polityczne osie interwencji należy w niej dopiero nakreślić, aby lokalnie wytwarzać antyentropię, szczególną uwagę obdarzając punkty przecięcia technologii cyfrowych i biologii we wszystkich skalach lokalności.

Lista prac cytowanych

- Guattari, Félix. *Les Trois Écologies*. Galilée, 1989.
- . "Vers une ère post-média". *Terminal*, no. 51, 1990; <https://www.revue-chimeres.fr/IMG/pdf/termin51.pdf>.
- Hui, Yuk. *The Question Concerning Technology in China. An Essay on Cosmotechnics*. Urbanomic, 2016.
- . *Fragmentar el futuro. Ensayos sobre tecnodiversidad*. Translated by Tadeo Lima, Caja Negra, 2016.
- Moore, Gerald. "Dopaminergic and Disadjustment: Addiction and Digital Capitalism". *Are We All Addicts now? Digital Dependence*, edited by Vanessa Bartlett and Henrietta Bowden-Jones, Liverpool University Press, 2016, pp. 69–75.
- Ross, Daniel. "Introduction". Bernard Stiegler. *The Neganthropocene*. Open Humanities Press, 2016, pp. 7–32.
- Rouvroy, Antoinette. "The end(s) of critique: data-behaviourism vs. due-process". *Privacy, Due Process and the Computational Turn: The Philosophy of Law Meets the Philosophy of Technology*, edited by Mirielle Hildebrandt and Kate de Vries. Routledge, 2013, pp. 143–168.
- Sousa Santos, Boaventura de. *Para descolonizar occidente. Más allá del pensamiento abismal*. CLACSO y Prometeo Libros, 2010.
- Stiegler, Bernard. "Five Hundred Millions Friends. The Pharmacology of Friendship". Paul-Laurent Assoun, et al., *Umbr(a): Technology*, The Center for the Study of Psychoanalysis and Culture, 2012, pp. 59–75.
- . *La société automatique 1. L'avenir du travail*. Fayard, 2015.
- . *Qu'appelle-t-on panser? 1. L'immense régression*. Les Liens qui Libèrent, 2018.
- . "Nooróżnorodność, technoróżnorodność. Elementy do przebudowy gospodarczej opartej na przebudowie informatyki teoretycznej". Translated by Michał Krzykawski, *Biennale Warszawa*, <https://2022.biennalewarszawa.pl/nooroznorodnosc-technoroznorodnosc/>.
- Stiegler, Bernard, and Kolektyw Internacja. *Konieczna bifurkacja. „Nie ma alternatywy”*. Translated by Michał Krzykawski, et al., Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2023.
- Vignola, Paolo. "Devenir dignes du pharmakon". *Technologiques. La pharmacie de Bernard Stiegler*, edited by Benoit Dillet and Alain Jugnon. Cecile Défaut, pp. 413–428.

Abstrakt / Abstract

Paolo Vignola

Lokalność a technika. Kiedy różnice mają znaczenie

Artykuł omawia pojęcie lokalności w pracach Bernarda Stieglera jako rdzenia trzeciego etapu jego myśli, w którym perspektywa farmakologiczna i organologiczna splata się z refleksją wokół entropii i antyentropii na płaszczyźnie fizyczno-biologicznej, informacyjnej i technospołecznej. W takim ujęciu lokalność można rozpatrywać jako negentropijne „naturokulturowe” otwarcie. W części pierwszej pokazano takie otwarcie jako wskaźnik procesów entropijnych w skali mikro, mezo i makro. Część druga zawiera syntezę „farmakologicznego ujęcia lokalności i kładzie szczególny nacisk na społeczno-polityczne przysposobienie technologii. Wreszcie w części trzeciej mowa o dialogu między Bernardem Stieglerem i Yukiem Huiem wokół nooróżnorodności i technoróżnorodności, dwóch nowych pojęć, które pozwalają dostrzec techno-logiczny wymiar lokalności i przededefiniować ją politycznie.

słowa kluczowe: nooróżnorodność, technoróżnorodność, farmakologia, symptomatologia, naturokultura

Locality and Technology. When Differences Matter

This article discusses the concept of locality in Bernard Stiegler's work as the core of the third stage of his thought, in which the pharmacological and organological perspective is intertwined with reflections around entropy and anti-entropy on the physical-biological, informational, and techno-social levels. From this perspective, locality can be considered as a negentropic “natural-cultural” opening. Part one shows such an opening as an indicator of entropic processes at the micro, meso, and macro scales. Part two synthesizes the “pharmacological take on locality and places special emphasis on the socio-political adoption of technology. Finally, part three talks about the dialogue between Bernard Stiegler and Yuk Hui around noodiversity and technodiversity, two new concepts that allow us to see the techno-logical dimension of locality and redefine it politically.

keywords: noodiversity, technodiversity, pharmacology, symptomatology, nature-culture